

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Pohjanmaalla

Yhteenveto painopistealueista ja tavoitteista

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan tehtävä. Sen tavoitteena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä. Hyvinvointia ja terveyttä edistetään kaikilla kunnan toimialoilla. Se parantaa kuntalaisten elämänlaatua, lisää työllisyyttä ja tuottavuutta sekä hillitsee sosiaalisten ongelmien ja eriarvoisuuden kasvua. (THL) Pohjanmaan kunnat ovat suurten muutosten edessä tulevana vuosina. 1.1.2022 sosiaali- ja terveystalvet siirtyvät Pohjanmaan hyvinvointialueen hoidettavaksi (kuntayhtymä).

Uusi laki (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021) tulee voimaan vuonna 2023 ja vaikuttaa lakisäätöihin tehtäviin. Pohjanmaasta tulee yksi Suomen 21:stä hyvinvointialueesta.

Uudessa laissa vahvistetaan päävastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kunnille mutta työt tehdään tiiviissä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Kuntien ja hyvinvointialueen lakisäätöiset tehtävät sisältävät:

- Vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä omassa toiminnassaan
- Tavoitteet ja toimenpiteet on asetettava strategisessa suunnittelussa
- Vaikutusten ennakkoarviointi tulee tehdä jos päätöksellä vaikutuksia hyvinvointiin ja terveyteen
- Nimettävä terveyden- ja hyvinvoinnin edistämisen vastuutaho
- Seurattava asukkaiden elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin
- Raportoitava valtuustolleen vuosittain ja valmisteltava valtuustokausittain hyvinvointikertomus ja –suunnitelma.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tehdään eri tasoilla, yksilöiden lähiympäristössä, eri väestöryhmissä, yhteiskunnassa laajemmin sekä eri elinympäristöissä. (Katso kuva)

Lähde: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202103096870>

Lähde: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202103096870>

Lainsäädännön kautta luodaan rahallisia kannustimia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävien hoitamiseksi. Kunnan kannustin määräytyy toimintaa ja tuloksia kuvaavien indikaattoreiden perusteella. Lisäosan suuruus on kokonaisuudessaan 100M€. Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosasta säädetään laissa kuntien peruspalvelujen valtionosuudesta, 15§. Yhtenä rahoituskriteerinä valtion rahoituksessa hyvinvointialueille on hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen toimet. HYTE-kertoimen perusteella määräytyvä rahoitusosuus on 1% hyvinvointialueiden rahoituksesta. Alla olevista linkeistä voi tutustua tarkemmin HYTE-kertoimien sisältöön (indikaattorit).

Hyte-kerroin – kannustin kunnille: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/hyte-kerroin-kannustin-kunnille>

Hyte-kerroin – kannustin hyvinvointialueille <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/hyte-kerroin-kannustin-hyvinvointialueille>

Valitut painopistealueet, niiden pohjalle määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet

Keväällä 2021 tehtiin osana Rakenneuudistushanketta kartoitus väestön hyvinvoinnista ja terveydestä Pohjanmaalla. Kartoitus toimi kansallisten suuntaviivojen ohella pohjana esityksille painopisteistä Pohjanmaalla.

Neljä painopistealuetta valittiin:

- Terveyden ja hyvien elintapojen edistäminen
- Mielenterveyden edistäminen ja päihteiden väärinkäytön ennaltaehkäisy
- Edistää ja ylläpitää toimintakykyä
- Osallisuus ja turvallisuuden edistäminen

Nämä painopistealueet ovat toimineet pohjana, kun osallistajat työpajoissa kokoontuivat määrittelemään tavoitteita ja toimenpiteitä. Osallistajat jaettiin kolmeen eri ikäsegmenttiin; lapset, nuoret ja perheet, työikäiset ja ikäihmiset.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteiden ja tavoitteiden määrittely on ajankohtaista, koska Pohjanmaalla käynnistyy hyvinvointialue vuoden 2022 alusta, joka jatkaa lakisäätetyn vuoden 2023 alusta lukien. Tässä dokumentissa olevat tulokset ovat syntyneet prosessissa, jossa on kokoonnuttu kolmesti 3h:n seminaariin, johon on kutsuttu laajasti sosiaali- ja terveydenhuollon ja sivistys, kulttuuri-, nuoriso- ja vapaa-aikatoimen, poliisin ja työterveyshuollon edustajia. Myös järjestöt ovat olleet hyvin edustettuina. Kahta ensimmäistä tilaisuutta edelsi ennakkotehtävä, joista ensimmäisessä pyydettiin muun muassa tutustumaan keskeisiin toimijoihin, jotka edistävät hyvinvointia ja terveyttä kunnassasi/alueellasi esim. hyvinvointikertomusten/hyvinvointisuunnitelmien ja -strategioiden kautta. Toisena ennakkotehtävänä pyydettiin täsmentämään ensimmäisessä työpajassa luotuja tavoitteita tutustumalla THL:n HYTE-indikaattoreihin. Työskentelyn pohjaksi laaditut painopistealueet syntyivät hyvinvoinnin- ja terveyden nykytilakartoituksen perusteella Pohjanmaalla. Yhteensä työpajoissa oli noin 80 osallistujaa (eri henkilöitä).

Kolmeen työpajaan kutsuttiin myös ulkopuolisia alustajia ja asiantuntijoita sosiaali- ja terveysministeriöstä, Turun ammattikorkeakoulusta ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiristä sekä SOSTE ry:stä (sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö). Kaikki materiaali päivistä on kerätty Innokylään osoitteeseen <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/pohjanmaan-rakenneuudistus> Työpajaprosessin tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ja osaamista hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä ja luoda foorumi vuoropuhelulle ja pohja yhteiselle jatkotyöskentelylle.

Taulukot

Taulukoissa on yhteenveto tavoitteista ja toimenpiteistä, jotka syntyivät kolmessa eri ikäsegmenttiryhmässä lapset, nuoret ja perheet, työikäiset ja ikäihmiset. Taulukoissa on myös tila vastuunjaolle, seurannalle ja arvioinnille. Nämä ovat keskeisiä osia, jotka tulee tämentää, kun johtamisrakenne hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on selkiytynyt kuntayhtymässä ja kunnissa.

Kaikki työpajojen osallistujat ovat saaneet mahdollisuuden kommentoida materiaalia sen dokumentoinnin jälkeen. Työpajaprosessissa luodut taulukot ovat tämän dokumentin liitteenä.

Jatkotyöskentely

Hyvinvoinnin- ja terveyden edistämiseksi tulee luoda rakenteita, joissa yhteinen työskentely eri toimijoiden kesken sekä tavoitteiden ja toimenpiteiden määrittely ja seuranta tapahtuu.

Esimerkkinä mahdollisesta rakenteesta:

- Paikallista koordinaatiota varten kunnissa tulee olla hyvinvointiryhmä ja HYTE-koordinaattori.
- Kunnalliset HYTE koordinaattorit muodostavat verkoston
- Alueellisissa HYTE-ryhmissä on mukana hyvinvointialueen alueelliset sekä kuntien hyvinvointikoordinaattorit.
- Hyvinvointialueen HYTE-asiantuntijat toimivat maakunnan alueella tukien yhteistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä.
- Maakuntatasolla toimii HYTE-ohjausryhmä, jota koordinoi hyvinvointialueen HYTE-päällikkö.

HYTE-toimijoiden ja vastuuhenkilöiden lisäksi avainasemassa ovat kaikki asukkaita kohtaavat työntekijät ja vapaaehtoiset. Viime kädessä kaikki asukkaat ovat omalta osaltaan vastuussa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä omalla toiminnallaan.

Työpajojen aikana fokuksessa oli tavoitteiden nimeäminen valituille painopistealueille. Alla olevassa taulukossa kuvataan tavoitteet eri ikäsegmenteille tiivistetysti. Toimenpiteet ja tavoitteet on tarkemmin kuvattu ikäsegmenttikohtaisissa taulukoissa (liitteenä).

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työ muuttuu vuoden 2022 alusta kun, kun sosiaali- ja terveydenhuolto siirtyy hyvinvointialueelle. Painopistealueet ovat yhteiset koko Pohjanmaalle. Katso taulukko. Toimenpiteet voivat vaihdella kuntakohtaisesti riippuen tarpeista kunnassa. Jatkossa tarvitaan keskustelua vastuunjaosta ja seurannasta kuntien sisällä, niiden välillä sekä hyvinvointialueen kanssa. Täsmennetyt tavoitteet antavat suuntaa yhteistyölle.

Mitkä ovat tavoitteet?

	Terveysten ja hyvien elintapojen edistäminen	Mielenterveyden edistäminen ja päihteiden väärinkäytön ennaltaehkäisy	Edistää ja ylläpitää toimintakykyä	Osallisuus ja turvallisuuden edistäminen
Lapset, nuoret, perheet	-Terveet ja fyysisesti aktiiviset lapset, joilla on toimiva vapaa-aika	-Organisoida ja kehittää ehkäisevää päihdetyötä -Tukea lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia	-Tavoittaa ja tarjota tukea oppilaille ja opiskelijoille, joilla on vaikeuksia saada opiskelupaikka	-Lisätä ja kehittää lasten ja nuorten osallistumisen tunnetta ja mahdollisuuksia
Työikäiset	-Motivoida aikuisia edistämään omaa hyvinvointiaan -Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen jalkautuu	-Vahvistaa mielenterveystaitoja ja mielenterveyttä -Lähisuhdeväkivallan ehkäisy	-Työkyvyn ylläpitäminen -Vähentää työelämän ulkopuolella olevien ja ilman koulutusta olevien määrää	-Digitaalisten palveluiden kehittäminen -Turvallisuudentunteen lisääminen ja edistäminen aikuisväestössä
Ikäihmiset	-Vanhusten terveys ja hyvinvointi sekä toimintakyky ovat hyvät, mikä mahdollistaa aktiivisten elinvuosien kasvun -Integroidaan kulttuuriset hyvinvointipalvelut luonnollisemmaksi osaksi sosiaali- ja terveyspalveluja sekä vanhusten palveluohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalveluita	-Tunnetut mielenterveyden ja päihteiden väärinkäytön riskitekijät tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa -Omaisten ja omaishoitajien mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukeminen	-Ikääntyneiden ihmisten toimintakyky säilyy hyvänä pidempään ja aktiivisten elinvuosien määrä kasvaa -Yhdyskuntasuunnittelulla ja kehityksellä edistetään vanhusten turvallista elinympäristöä, joka edistää ikääntyneiden toimintakykyä ja osallistumista	-Digitaalisia ja teknologisia ratkaisuja hyödynnetään enemmän ikäihmisten hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämiseksi -Edistetään ja varmistetaan, että heikon sosioekonomisen aseman omaavilla iäkkäillä ihmisillä on yhtäläiset mahdollisuudet käyttää itsenäisyyttä tukevaa teknologiaa -Ikäihmisten osallisuuden tunne ja mahdollisuus vaikuttaa -Vapaaehtoistoimilla on vakiintunut asema ikääntyneiden elämässä ja suurempi osa ikääntyneistä on mukana vapaaehtoistyössä: Vuorovaikutus ja kumppanuus tärkeimpien sidosryhmien välillä kasvaa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen syö vaatii strategista ja rakenteellista johtamista. Hyvinvointialueella työ jatkuu niin, että työpajojen työn tulokset otetaan mukaan palvelustrategiaan. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työhön saadaan tukea kuntien HYTE-vastuuhenkilöiltä, kuten hyvinvointijohtajalta/-koordinaattorilta samoin kuin hyvinvointialueen HYTE-työntekijöiltä. Lakisääteisiin tehtäviin kuuluu yhteistyö kolmannen sektorin ja muiden yksityisten ja julkisten toimijoiden kanssa hyvinvointia- ja terveyttä edistävässä työssä. Yhteistyötä tuetaan verkostojen luonnilla ja ylläpitämisellä ja lakisääteillä suunnitelmilla.

Tämä työpajaprosessi on toteutettu osana sosiaali- ja terveysuudistuksen kehittämishanketta ”Rakenneuudistus Pohjanmaalla”. Suunnittelu ja toteutus on tehty yhteistyössä Vaasan ammattikorkeakoulun (VAMK) ja Yrkeshögskolan Novia kanssa. VAMKin osalta asiantuntijana on toiminut yliopettaja Riku Niemistö ja Novian osalta projektitutkija Ann Backman.

Liite 1. Taulukot ryhmälle Lapset, nuoret ja perheet.

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako 1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	Seuranta ja arviointi
Terveyden ja hyvien elintapojen edistäminen	Terveet ja fyysisesti aktiiviset lapset, joilla on toimiva vapaa-aika	Lisää lasten ja vanhempien tietämystä fyysisestä ja psyykkisestä terveydestä, ruokavaliosta jne. - Vanhempainryhmät ja -kurssit - tiedon levittäminen varhaiskasvatuksessa/koulussa	1-3 Perhekeskus, ravitsemusterapeutit Kouluterveydenhuolto Sivistystoimi kotiin ja kouluun	THL`n Kouluterveyskysely
		Kehitetään yhteisiä toimintamalleja suun terveyden ehkäisyyn (riskihoitomalli) - tiedot jokaisella hammaslääkärikäynnillä	1	
		Kohdennettuja toimia maahanmuuttajaperheille esimerkiksi ruokailutottumuksiin, koulutukseen, fyysiseen toimintaan, väkivaltaan (opastus tulkin kautta) - kulttuurikasvatuksen suunnitelma	1,3 Järjestöt: Folkhälsan, MLL, Martat, Setlementti SOTE	

		Mahdollisuus maksuttomaan harrastustoimintaan matalalla kynnyksellä, myös erikoisryhmille - toimintaa maaseudulla - mahdollisuus koulukuljetukseen harrastustoimintaan - Suomi-malli - uimataidot jo päiväkodissa, viimeksi koulussa opetussuunnitelman mukaisesti - mukautettuja kursseja ilmaisen koulutuksen kautta (esim. kieli, toimintakyky) - LAKU-lähete kulttuuritoimintaan	2 (bildning, fria bildningen) 3 neljäs sektori?	
		Tapaamispaikkoja eri ikäryhmille - kirjasto - nuorisokeskuksia - mobiiliratkaisut?	2,3 sote voi mahdollisesti tarjota tiloja esim. ryhmätoiminnalle	

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako 1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	Seuranta ja arvionti
Mielenterveyden edistäminen ja päihteiden väärinkäytön ennaltaehkäisy	Organisoida ja kehittää ehkäisevää päihdetyötä	- Tietoa vanhemmille koulun vanhempainkokouksissa -Ennaltaehkäisevä työ osana koulun arkea mm. PEPP-malli (www.pepp.fi) -Lisäkoulutusta opettajille ja muille lasten ja nuorten parissa työskenteleville -Tiivistä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa mm. tukea Understödsföreningen för svenskspråkig missbrukarvård (USM) järjestämään Ninni-toimintaa, EHYT ry. - Huumeiden ehkäisysuunnitelma kaikissa kouluissa (ala- ja yläaste), -Huume-ehkäisyn koordinaattori/vastuuhenkilö jokaisessa koulussa ja kunnassa - Huumeiden käytön palveluketju, vastuuelimet	1-3 SOTE, kunta, poliisi, nuorisotyö(työryhmiä)	

		-Jokaisessa kunnassa moniammatillinen työryhmä, joka vastaa huume-ehkäisytyöstä - Tietoa vanhemmille koulun vanhempainkokouksissa -Ennaltaehkäisevä työ osana koulun arkea mm. PEPP-malli (www.pepp.fi) -lisäkoulutusta opettajille ja muille lasten ja nuorten parissa työskenteleville -Tiivistä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa mm. tukea Understödsföreningen för svenskspråkig missbrukarvård (USM)järjestämää Ninni-toimintaa ja EHYT ry:n toimintaa - Päihteiden ehkäisysuunnitelma kaikissa kouluissa (ala-, ylä- ja toinen aste) -Ehkäisevän päihdetyön koordinaattori/vastuuhenkilö jokaisessa koulussa ja jokaisessa kunnassa - Huumeiden käytön palveluketju, vastuuelimet -Jokaisessa kunnassa moniammatillinen työryhmä, joka vastaa päihteiden ehkäisytyöstä		

	Tukea lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia	Ennaltaehkäiseviä toimintamalleja mm. - Lapset puheeksi-menetelmä lastenneuvonnassa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa - Mielin-projekti - Auttaa varhain erityisiin vaikeuksiin	1-3 DATERO	
		- vähentää leimautumista jakamalla tietoa mielenterveysongelmista sekä huoltajille että nuorille - jakaa tietoa siitä, mistä apua saa	1-3	
		-kiusaamisen ehkäisytyötä	2-3, poliisi	
		Digitaalinen palvelu: palveluluettelo, tietopankki, chat - Kunta-sovellus, avoin kunta - Desibel - Kotisivu-palveluohjaus - Digitaalinen perhekeskus Palvelua silloin kun henkilö sitä tarvitsee!	1-3	

		Matalan kynnyksen toiminta tukea teini-ikäisten vanhemmille, Yhteinen sävy teini-ikäisten kasvatuksessa (koti, koulu, kunta, kouluterveydenhuolto, yhdistykset) mm. Älä osta päihteitä ala-ikäisille!		

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako	Seuranta ja arviointi
			1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)kolmas ja neljäs sektori tukena	
Edistää ja ylläpitää toimintakykyä	Tavoittaa ja tarjota tukea oppilaille ja opiskelijoille, joilla on vaikeuksia päästä opiskelupaikalle (koronan vaikutus), peruskoulusta lukioon	- Toimintamalli poissaolon varalta (sisältyy opetussuunnitelmaan) - Folkhälsanin toimintasuunnitelma koulupoissaolojen varalta - Kouluvalmentajat (coach)	Kunta, SOTE	
		- Toimintamalli opiskelijoille, jotka tarvitsevat tukea siirtyessään koulutuksen toiseen asteeseen (etsivä nuorisotyö)		

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako 1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Föreningarna som stöd	Seuranta ja arviointi
Osallisuus ja turvallisuuden edistäminen	Lisätä lasten ja nuorten osallistumisen tunnetta	Terveellinen ympäristö lasten ja nuorten arjessa Kaupunkisuunnittelu, hyvät tilat, puhdas ilma, ottaa lapset ja nuoret mukaan suunnitteluun		
		Väkivallan ehkäisy perheessä ja läheisyydessä sekä hyvä yhteistyö (MARAK, perheneuvonta, voikukkaperheet)		
		Kaveritoimintaa koulussa		
		Sitoutuneita aikuisia osallistuvat lasten ja nuorten arkeen (päiväkodeissa, kouluissa, nuorisotaloissa jne.)	Lapsiystävällinen kunta esim. Maalahti, Vaasa, Pedersöre	
	Kehittää lasten ja nuorten osallistumisen tunnetta	Ota lapset ja nuoret mukaan erilaisten toimintojen suunnitteluun (kouluissa, kunnassa ja hyvinvointialueella). Kysy nuorilta: "Mikä on hyvä päivä tai mikä on		

		huono päivä?" esim. nuorisovaltuusto, oppilaskunta, lasten parlamentti		
		Keskinäisen kulttuurisen ymmärryksen edistäminen koulussa ja vapaa-ajalla mm. yhteisillä kulttuurityöpajoilla (ruoka/musiikki/tietoa kulttuurista & uskonnosta) tai ottamalla käyttöön KAIKU-kortit, jotka tarjoavat vähävaraisille ilmaisen pääsyn kulttuuripalveluihin		

Liite 2. Taulukot ryhmälle Työikäiset.

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako	Seuranta ja arvionti
		(kunnat ja hyvinvointialue määrittelevät konkreettisesti, yhteistyössä 3. sektori kanssa)	1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	
Terveysten ja hyvien elintapojen edistäminen (ravitsemus, uni, liikunta ja suun terveys)	Motivoida aikuisia edistämään omaa hyvinvointiaan	Järjestää matalan kynnyksen kuntokatsastuksia kohderyhmän mukaan, esim. äijäkatsastus ja lady-katsastus autoliikkeessä tai markkinoilla	Maakunnallinen hyte-koordinaattori ja alueelliset hyte-toimijat kunnassa	
		Kannustaa fyysiseen aktiivisuuteen ja antaa yhdenvertaisia mahdollisuuksia liikkumiseen lähiluonnossa sekä kulttuuriympäristössä esim. runo- tai kuvapolku	Kuntien liikunta- ja vapaa-ajan toimintojen hyödyntäminen kansalais- ja aikuisopistojen sekä vapaa-ajanoston toiminnan kautta 2, 3	Motivoida ja tukea
		Kehittää alueellista toimintaa ja toimintamallia elämäntapaneuvontaan (esim. alueellinen liikuntaneuvosto ja kulttuurihyvinvoinnin toimintamalli)	1, 2, 3	Seuranta ja saatavuus

		Harrastumistapahtuma aikuisille, mahdollisuus kokeilla erilaisia harrastuksia	2, 3	
	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen jalkautuu	Tervetuliais- ja tietopaketti hyvän perusterveyden ylläpitämisestä (esim. uni, ruokavalio, liikunta, suun terveys) ja hyvinvoinnin edistämiseen (esim. tutustu luontopolkuihin ja mistä saa tarvittaessa apua)		
		Hyte-mobil esimerkiksi kirjastoauton kautta, josta saa neuvoja viranomaisilta, nuorisopalveluilta, yhdistyksiltä y.m		
		Paikalliset liikuntapaikat, joissa eri kohderyhmät huomioidaan, m.m. pyörätuoliin ja kaikukorttien käyttöön sovitettut johdot		

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako	Seuranta ja arvionti
			1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	
Mielenterveyden edistäminen ja päihteiden väärinkäytön ennaltaehkäisy	Vahvistaa mielenterveystaitoja ja mielenterveyttä	Kehitetään sosiaalisen ja mielenterveyden alueellinen toimintamalli m.m. tunnetaitojen vahvistaminen	kolmannen sektorilla on jo kursseja jotka voidaan hyödyntää laajempi	
		Työkalujen systemaattinen käyttö riskien tunnistamiseksi varhaisessa vaiheessa, esim. mielisairaus ja päihteiden väärinkäyttö	1-3, asianmukaista hoitoa ja palvelua edistetään sisäisesti määrätyillä palveluketjuilla/koordinaatiolla, jossa työnjako on selkeä	
		Kehittää online-tukea ja digitaalisia työkaluja ihmisten oman mielenterveyden ja päihdekäytön edistämiseen (esim. sähköinen kohtaamispiste)	1-3	

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy	Ota väkivalta puheeksi, ohjeistus ja koulutus työntekijöille. Palvelu- ja asiantuntijatuki, esim. MARAK-toimintamalli. Kirjaamiskäytännöstä sovitaan.	1-3	

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako	Seuranta ja arvionti
			1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	
Toimintakyvyn edistäminen ja ylläpito	Työkyvyn ylläpitäminen	Terveystarkastukset ja palveluarvioinnit työkykyisille, työttömille ja työelämän ulkopuolisille	hyvinvointialue työterveydenhuolto	

		Työssä käyminen ja jaksamisen tukeminen, esim. ottaa huomioon psykososiaalinen kuormitus ja fyysinen aktiivisuus kokonaisuutena		
	Vähentää työelämän ulkopuolella olevien ja ilman koulutusta olevien määrää	Tarjoa ja ylläpitää kuntouttavia työpaikkoja, työharjoittelua ja työkokeilua	1-3	

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuujako	Seuranta ja arviointi
			1)Hyvinvointialue 2)Kunta 3)Kolmas ja neljäs sektori tukena	
Osallisuus ja turvallisuuden edistäminen	Digitaalisten palveluiden kehittäminen	Digituki henkilöitä	Järjestöt	
		Tietopaketti järjestöjen tarjoamista toiminnoista palvelu- ja hoitopalvelujen lisäksi		
		E-treffipiste ensiaskele kohtaamispaikalle, yhdistää pelisyyttä toimintaan		
		Käytä mitä on saatavilla, ns. parhaat käytännöt, kuten kokeneiden asiantuntijoiden käyttö ilmiön valaisemiseksi. Ohjeita yhteiseen käytäntöön ja kokeneiden asiantuntijoiden koulutukseen	Linjoituksesta vastaa hyvinvointialue	
		E- terveystarkastus		
	Turvallisuuden edistäminen	Neuvonta ja ohjaus pisteet eri kunnissa (hyvinvointikioski). Tietoa palveluista tulisi saada ensimmäiseltä paikalta ns. ”yhden luukun periaatteella”	Viranomaisten välisen tiedonvaihdon ylläpitäminen ja edistäminen, sekä asiantuntijatuki (esim. MARAK-toimintamalli/ryhmä)	
		Vertaistukiryhmiä	Järjestöt	

Liite 3. Taulukot ryhmälle Ikäihmiset.

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Seuranta ja arviointi
Toimenpiteiden kohderyhmä: kotona asuvat vanhukset ja tehostetun asumispalvelun piirissä olevat vanhukset		(kunnat ja hyvinvointialue määrittelevät konkreettisesti yhteistyössä 3. ja 4.sektorin kanssa)	1 Hyvinvointi alue 2 Kunta 3 Kolmas ja neljäs sektori	
Terveyden ja hyvien elintapojen edistäminen (ravitsemus, uni, liikunta ja suun terveys, kulttuuri)	Vanhusten terveys ja hyvinvointi sekä toimintakyky ovat hyvät, mikä mahdollistaa aktiivisten elinvuosien kasvun	Monialaiset yhteishankkeet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja vanhusten tukemiseksi. Toimintamalli vanhusten elämäntapaneuvontapalveluille (keskittyy kaikkiin terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueisiin; esim. ravitsemus, liikunta, hyvä mielenterveys, vahvempi osallisuus) - hyvinvoinnin edistäminen ja ennaltaehkäisevät kotikäynnit - ravitsemusosaamiskeskustuki koko alueella - Finger-tutkimuksen tulokset otetaan huomioon elämäntapaneuvonnan interventio-/toimintamallin suunnittelussa - Toimintamalli sellaisten palveluohjaukseen yht	1-3 1-3 1 1 1, 2, 3 1	

		eyttä ottavien ikääntyneiden seurantaan, jotka eivät täytä olemassa olevia palvelukriteerejä -Systemaattiset ennaltaehkäisevät terveys- ja hyvinvointitutkimukset kotona asuville eri ikäryhmille, jotka eivät kuulu sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin -Ikääntyville suunnatut innovatiiviset itsehoito- ja tukipalvelut motivoimaan ihmisiä pitämään huolta omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan Aktivoivat ja kuntouttavat työotteet, kodinomaisten elinympäristöjen luominen vanhuksille sosiaali- ja terveyspalvelujen puitteissa	1-3 1 1-3 1	
	Integroidaan kulttuuriset hyvinvointipalvelut luonnollisemmaksi osaksi sosiaali- ja terveyspalveluja sekä vanhusten palveluohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalveluita	Kulttuurihuollon palvelut (esim. Kulttuurineuvonta, Kaikukortti) on integroitu asiakas- ja palveluohjauksen toimintamalliin näiden palvelujen sujuvuuden parantamiseksi	1-3	

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Seuranta ja arviointi
			1 Hyvinvointialue 2 Kunta 3 Kolmas ja neljäs sektori	
Mielenterveyden edistäminen ja päihteiden väärinkäytön ennaltaehkäisy	Tunnetut mielenterveyden ja päihteiden väärinkäytön riskitekijät tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.	Yhteisten toimintamallien ja toimenpiteiden kehittäminen työelämästä eläkkeelle siirtymiseen liittyvien riskitekijöiden tunnistamiseksi - Koulutusta ja metodiopetusta sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle ikääntyneiden mielenterveydestä ja päihteiden väärinkäytöstä - Mielenterveyttä edistävien toimenpiteiden ja toimintojen kehittäminen (fyysinen, kulttuurinen toiminta, ravitsemus) - Toimintamalli seniorikeskustoimintaan, päiväkeskustoimintaan	1,2,3 1,2,3	
	Omaisten ja omaishoitajien mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukeminen	Tukitoimenpiteet omaishoitajille, hoidettaville ja lähisukulaistilille. Toimenpiteet, jotka tarjoavat monipuolisempaa tukitoimintaa.	1,2,3	

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Seuranta ja arvionti
			1 Hyvinvointialue 2 Kunta 3 Kolmas ja neljäs sektori	
Toimintakyvyn edistäminen ja ylläpito	Ikääntyneiden ihmisten toimintakyky säilyy hyvänä pidempään ja aktiivisten elinvuosien määrä kasvaa	Elintapaneuvonta: ohjaus/tuki terveyden ja hyvän toiminnan ylläpitämiseksi (esim. moniammatilliset kotikäynnit tarpeen mukaan, elämäntapaneuvonta matalan kynnyksen toimintana). Ennaltaehkäisevää toimintaa eri kohderyhmille esim. vammaisille. Alvar interaktiivinen palvelu (vastaavat palvelut) Ennaltaehkäisevän vaikutuksen hankinta tulosperusteisen rahoitus sopimuksen avulla; SIB-malli (kohderyhmä ikäihminen)	1,2,3 1,2,3, 1	
	Yhdyskuntasuunnittelulla ja kehityksellä edistetään vanhusten turvallista elinympäristöä, joka edistää	Luodaan erilaisia asumismuotoja vanhusten		

	ikäntyneiden toimintakykyä ja osallistumista	tarpeiden ja toimintakykyjen mukaan		

Kohdealue	Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Seuranta ja arvionti
			1 Hyvinvointialue 2 Kunta 3 Kolmas ja neljäs sektori	
Osallisuus ja turvallisuuden edistäminen	Digitaalisia ja teknologisia ratkaisuja hyödynnetään enemmän ikäihmisten hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisessä Edistetään ja varmistetaan, että heikon sosioekonomisen aseman omaavilla iäkkäillä ihmisillä on yhtäläiset mahdollisuudet käyttää itsenäisyyttä tukevaa teknologiaa	Toimintamalleja, joilla vanhuksia tuetaan järjestelmällisesti ja varhaisessa vaiheessa käyttämään digitaalisia keinoja (erilaisten toimintojen, verkostojen ja palvelumuotojen sujuvampi pääsy) - Digitaalinen palvelukatalogi Etäohjauksen soveltaminen esim. liikunnan edistämiseen		
	Ikäihmisten osallisuuden tunne ja mahdollisuus vaikuttaa	Toimenpiteitä, joilla vahvistetaan osallistumis- ja vaikuttamiselinten roolia siten, että todellinen		

		vaikuttamismahdollisuus vahvistuu		
	Vapaaehtoistyöllä on vakiintunut asema ikääntyneiden elämässä ja suurempi osa ikääntyneistä on mukana vapaaehtoistyössä: Vuorovaikutus ja kumppanuus tärkeimpien sidosryhmien välillä kasvaa.	Vahvistetaan kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä ja mahdollisuuksia koordinoida vapaaehtoistyötä, mm. vanhusten odotuspalvelujen nykyinen koordinointi, koulumummo ja vaari Etsivä vanhustyö, Senioritapaamiset		